

ПРИЛОЗИ

НЕШТО О ХОТИМА НА ПЕШТЕРИ И ХАСАНУ ХОТУ, ПЕШТАРСКО-БИХОРСКОМ ЗАБИТУ

На територији некадашње средњовјековне државе Рашке или Старе Србије и каснијег Новопазарског Санџака Хоти и њихови потомци чине једну од врло бројних породица. Многи од њих са поносом чувају своје старо презиме, али није мали број ни оних који су га променили, као на пример: Црнишани, Аличковићи, Мујовићи, Хоћани, Хачковићи, Смаиловићи, који живе у Новом Пазару, Тутину и њиховој околини. Немамо за сада довољно података, не баш оних прецизних, о томе када и како су Хоти населили ову територију, као што то рецимо знамо о Климентима. Кретање Хота по територији Новопазарског Санџака, може, донекле, да се прати од почетка 18. века. Ови, да их назовемо санџачки Хоти, знају да су овамо дошли из „Хотије“ у Албанији. Раније, закључно са 19. веком, говорили су искључиво албански.

У Горњем Полимљу је веома добро очувано предање по коме су Хоти потомци Хота, као што су Братоножићи, Васојевићи, Краснићи и Пипери потомци брата Васа, Краса и Пипа.¹ О томе су писали др Вешовић, др Мирко Барјактаревић, др Данило Барјактаревић, др Милисав Лутовац, а пре њих је ту традицију записао и непознати путник који је прошао кроз Васојевиће 1941. године. По њему, та четворица браће, родоначелници познатих племена, синови су Радослава, краља словенско-остроготског и далматинског, коме је престо отео Деса.² Да овоме додамо и предање по коме су Хоти — Готи.

¹ Од Васојевића је и Васојевић Стево, кнез, који је по народним песмама учествовао у боју на Косову 1389 године. На Радшића брду код Сјенице налазе се остаци Цркве Васојевић Стеве, а у народу се прича да су му, недалеко од цркве, преко реке Туовац, били и двори. У Сјеници и једна улица носи име Васојевић Стево.

² С. Вуковић, *Размишљања о Васојевићима*, „Слобода“, бројеви од новембра 1972. године, Иванград.

Има и историјских података о Хотима, и то доста старих. Један од првих помена налази се у Дечанској хрисовуљи из 14. века. Одређеније, тамо се помињу Хотске горе, као посед манастира Дечана. Професор Јиричек каже у *Историји Срба*, да су Хоти знатно племе које се помиње 1330. године, на Источној страни Скадарског језера, и „они су угледни још и данас.³ У уговору који је потписао Стеван Црнојевић, господар Зете, са Млетачком Републиком, помињу се Хоти.⁴ У турском дефтеру из 1477. године Хоти и Клименти се помињу као малисорска племена.⁵ Преводећи и обрађујући турски попис Хота, Куча, Пипера и Климента из 1497. године, професор др Бранислав Ђурђев пише да су Хоти дербенџије, што значи: чувари путева, у области Горњих и Доњих Тузи.⁶ У *Енциклопедији Југославије* стоји да су Хоти арбанашко племе на граници југословенско-арбанашкој, североисточно од Скадарског језера. Племенска област Хота простире се између Зете, Груда, Климента и Кастрата.⁷

Хоти у Санџаку деле се на албанске и колашинске. Ови први су раније дошли у Санџак и дуже су очували албански језик и обичаје, а ови други су дошли углавном од Колашина после припајања овога места Црној Гори 1878. године. Хоти од Колашина такође су пореклом из Албаније, а ово је (1878) била друга етапа њихова сељења.

Од како се зна за Хоте они су познати као ратничко племе. Врло су се тешко одвајали од пушке, и њихове ратничке вештине ценили су и пријатељи и непријатељи. Сама чињеница да су их Турци ангажовали за дербенџије говори о томе, тим пре када се зна да Хоти нису били баш пријатељски расположени према Турцима. Без намере да се на овоме детаљније задржавамо истаћи ћемо да су Хоти узели учешћа у аустријско-турском рату 1737-1739. године против Турске, у заједници или савезу са Климентима Грудама, Васојевићима, Братоножићима и другим албанским и црногорским племенима. Хотску војску, која је тада бројала око 200 наоружаних људи, предводио је њихов војсковођа Ђоро Петар.⁸ Хоти су узели активног учешћа и у борбама про-

³ К. Јиричек, *Историја Срба*, књига III, Београд 1932, стр. 57.

⁴ Ј. Томић, *О Арнауцима у Старој Србији и Санџаку*, Београд 1913. године, стр. 74.

⁵ Др Б. Ђурђев, *Подаци о Дробњацима у дефтеру за Херцеговачки санџак из 1477. г.*, „Историјски записи“, књ. XXV и XXIX, 1—2, Титоград 1972. године.

⁶ Др Б. Ђурђев, *Из историје Црне Горе, брдских и малисорских племена*, „Научно друштво Б и Х, Радови Одјељења историјско-фил. наука. књига I, Сарајево 1954, године.

⁷ *Енциклопедија Југославије* IV, страна 27.

⁸ М. Костић, *Устанак Срба и Арбанаса против Турака 1837 — 1839. године и сеоба у Угарску*, Гласник Скопског научног друштва, књига VII — VIII, Скопље 1930. године.

тив реформи султана Махмуда II. Тада су се и истакла два доста позната ратника, официри скадарског везира Мустафа-паше Бушатлије, Хусеин Хот и Хасан Хот. Но, Хоту су ратовали и против црногорских племена. Поред осталог и у борбама око Плава и Пусиња у редовима Албанске лиге; у боју на Новшићима крајем 1879. истакао се Хоца Хотски.

Да су Хоту били цењени ратници говори и чињеница што је „у заједничким бојевима по некој давнашњој традицији хотски барјак ишао на челу свих племена“.⁹ „Арбанашки фисови су се између себе дијелили по барјацима. Међу девет барјака санцака скадарскога првенство је имао хотски барјак, и то барјак Ропше Хотске, јер осим тога има у Хотима и трабојински барјак“.¹⁰

Хоту чији потомци живе на територији Новопазарског Санцака (ту територију сада деле Србија и Црна Гора) били су по верској припадности католици. Касније су исламизирани, и то, по свој прилици, сви. Први Хот који је примио ислам у Ропши учинио је то ради барјака, и дуго је био једини припадник муслиманске вере међу својим племеницима. Има и других података на основу којих се да закључити да су се Хоту, као и Клименти, опирали исламизацији и да су неки од њих остали католици све до средине 19. века.

Данас санцачки Хоту искључиво говоре српскохрватским језиком, имају муслиманске обичаје, и, по последњем попису становништва 1971. године, идентификовали су се као Муслимани.

Време пештерско-бихорског забита Хасана Хоту јесте време реформи султана Мехмеда II 20-их и 30-их година XIX века, односно буна муслиманског племства у Босни и Албанији против тих реформи.

Хаотична ситуација, несигурност и немири захватили су и територији каснијег Новопазарског Санцака. Већина његовог становништва придружила се противницима султана и пружила им руку сарадње. Други су остали уз султанове присталице, а један, готово незнатан део, остао је неутралан. На Косову је ситуација била сасвим иста. Неизвесност и неопредељеност у том периоду веома рељефно представљају Ејуп паша Ферхатагић, новопазарски муселим, који није имао чврстог става, већ је био и уз султана али је понекад тражио сарадњу и са његовим противницима. Због тога је једном приликом тражио заштиту кнеза Милоша, па у писму које му је тада послао каже: „Ја сам себе (сада) с обе стране нагорело видео“.¹¹

⁹ Из историје Албанаца, Београд 1969. године, стр. 109.

¹⁰ С. Дучић, *Живот и обичаји племена Куча*, СКН, Српско етнографски зборник, књ. XLVIII, II Одељење, Београд 1931, стр. 145.

¹¹ Историјски архив Србије, ДАБ — КК XXIII, 484.

Било је доста нејасноћа и не баш усклађених односа између Босанаца и присталица скадарског везира, нарочито на Пештери, у Бихору, рожајском и бјелополском крају.

Босанска војска, која је на челу са Хусеин капетаном Градошчевићем из Новог Пазара отишла на Косово, однела је сјајну победу над султановом војском 18. јула 1831. године, код Липљана на Косову. У тој веома жестокој бици велики везир Мехмед Режид паша излубио је око 2.000 низама, велико наоружање и ратну опрему.

Хусеин капетан се одмах после великог успеха код Липљана вратио у Сарајево и тамо је изабран за босанског везира, па је тако сео на столицу Али Намик паше, ранијег босанског везира, који је морао да потражи уточиште код султанових и својих људи. Но, у босанској војсци је дошло до непослушности. Нико више није хтео да остане на Косову или да евентуално иде даље; напротив, у великом хаосу враћали су се у Босну, гладни и необезбеђени. Тако је Градашчевићева победа код Липљана ипак била Пирова победа. Због тога Хусеин капетан Градашчевић није имао много среће на везирском положају, који је, после осам месеци, морао да напусти, да испред низама побегне у Аустрију.

Пештер и Бихор,¹² као и цела територија Новопазарског Саница, одређеније; територије данашњих општина: Бијело Поље, Иванград, Рожаје, Туин, Нови Пазар, Сјеница, Пријеполје, Нова Варош, Прибој, Пљевља, Плав — били су, у време покрета Мустафа паше Бушатлије и Хусеин капетана Градашчевића, у великом превирању. Може се слободно рећи да је то време било хаотично и пуно неизвесности. Тада се на Пештари и у Бихору јавља Хасан Хот, забит (официр, лице које одржава ред) скадарског везира прво за Пештер а онда и за Бихор.

У жељи да што чвршће веже Пештар и Бихор за султана и да покупи што више војника са овог подручја, Хасан Хот је направио утврђење у Сувом Долу на Пештери, које се звало Кула Хасана Хота. Биле су ту изграђене касарне, пекаре и кухиње за војску, а у средини двоспратна кула, каменом зидана. Око куле било је постављено двадесетак вешала. У целини све то је подсећало на средњовековни замак. Немамо за сада тачних података када је кула грађена, али се зна да су је градили даноноћно и тешким кулуком Пештерци и Бихорци. Око те изградње били су ангажовани и жене и деца, као и сва могућа запрежна возила. Због тог тешког кулука, Кула Хасана Хота у Сувом Долу постала је симбол мржње и мучеништва, и то стоји и данас у сећању старих људи са Пештера.

---

¹² Пештер и Бихор су два суседна планинска краја. Пештер деле општине Сјеница и Туин, а Бихор — Бијело Поље и Иванград.

Према подацима Историјског архива Србије, Хасан Хот се помиње као забит Пештери 1828. године, али се каже да су ту у Сувом Долу (не зна се да ли и у Кули), пре њега били рожајски Ганићи. У марту 1830. године Хасан Хот је постављен и за забита Бијелог Поља и Горњег Бихора. Тада је он раселио неке Хадровиће, који су покушали да му се супротставе, из села Врбице, а обесио је и једног Колашинца.¹³

Од тада је Хасан Хот повремено у Сувом Долу, а повремено у Лозницама код Бијелог Поља, где је такође имао своје дворе. Према предању, он је тада подигао и џамију у Губавчу код Бијелог Поља.¹⁴ У Бијелом Пољу је имао свог доброг и верног сарадника у личности Сулејмана аге Кучевића, ајана бјелопољског (првак места).

Пештер и рожајски крај су били тада насељени исламизираним Климентима и Кучима¹⁵ и живели су од сточарства и земљорадње.

Већина Климената и Куча који су населили пределе старе Србије супротстављала се Хасану Хоту и његовим намерама да прикупља војску на Пештеру и Бихору, а ни други становници Пештера и Бихора нису били расположени да са њим озбиљније сарађују. Први који су се отворено супротставили Хасану Хоту били су Клименти из Расна на Пештери, Хадровићи из Бихора и Дупљаци из Корита.¹⁶ Они су тражили од Хасана Хота да им објасни за кога и са каквим намерама прикупља војску у овим крајевима. Када је овај одбио да им да детаљније обавештење о томе, они су отворено и без двоумљења устали против тог нежељеног госта. На чело побуњених исламизираних Куча стао је Авдага Ганић, из Рожаја, а на чело Климената неки Чолаковић, такође из Рожаја. Када су отказали послушност Хасану Хоту, Авдага Ганић и Чолаковић су отишли у Пећ, да о свом ставу обавесте Абдул Резак пашу пећког,¹⁷ тражећи од њега савет шта даље да раде. Пећки паша им је тада рекао да је он дукађински валија и да је дао Љуму и Гору за Пештер, те да је Пештер његова. Но, призренски паша је дао Пештер скадарском везиру а да уопште није питао Абдул Резак пашу. Пећки паша је тада саве-

¹³ Историјски архив Србије, ДАБ — КК XXIII, 417.

¹⁴ Др М. Лутовац *Бихор и Корита*, САН, Београд 1967. 118 и 122.

¹⁵ Године 1700, скадарски везир Ходуверди Махмудбеговић силом је иселио из Епаје код Скадра на Пештер и у рожајски крај 270 породица Климената. Године 1707, на Пештери су биле 274 породице, али се тада иселио, односно вратило у стару постојбину 47 породица, разбивши све турске посаде које су биле послате да им спрече повратак.

¹⁶ Гачићи су исламизирани Кучи и били су врло утицајни у Рожајама. У многим селима око Рожаја и Тутина имали су своје агалуке. Хадровићи су исламизирани Ђурашковићи.

¹⁷ Абдул Резак паша пећки је једини од косовских паша остао веран султану.

товао Авдагу Ганића и Чолаковића да, ако су кадри, наставе борбу против Хасана Хота и да га истерају са Пештери. Он им је тада обећао и помоћ у џебани (муницији). Авдага Ганић и Чолаковић су се вратили из Пећи у Рожаје са три товара џебане, а пештерско-сјенички војници који су били спремни да приђу Хасану Хоту вратили су се кућама док се та неизвесност не разјасни.¹⁸

Са рожајским Ганићима скадарски везир је још раније имао неприлика. Они су у овим крајевима били некакав ослонац султана и велики противници свих оних који би покушали да се супротставе султановим наређењима; према томе, били су противници и скадарског везира. Још 1819. године, Осман паша пазарски побегао је испред побуњених Пештереца код Ганића и у Рожајама нашао сигурно уточиште.¹⁹ Због свега тога, скадарски везир је, у августу 1828. године, послао Хусеина Хота са 8.000 војника на рожајске Ганиће, али до сукоба није дошло, јер су се Ганићи повукли.²⁰

У мају 1829. године дошло је до сукоба у Сувом Долу, између Пештереца и војника Хасана Хота. Проузроковао га је рожајски поглавица Ибрахим ага Ганић, „који је уредом у Сувом Долу седео“. Овај податак нам говори да је у Сувом Долу седео пре Хасана Хота Ибрахим ага Ганић, као представник султанове власти. Војници Хасана Хота су тада ухватили Ибрахим агу и протерали га у Скадар, па је тамо био талац код скадарског везира, али се убрзо вратио и, према извештају од 16. маја 1829. године, „заметнуо кавгу у оцаку своме“. У том сукобу погинуло је доста људи, а међу њима и Ибрахим ага Ганић, док је тешко рањен Осман ага, синовац Хасана Хота.²¹

Разуме се, овај догађај и погибија рожајског првака Ибрахим аге Ганића изазвали су читаву буру негодовања и још више узнемирили становнике Рожаја, Пештери, и Бихора. То је још више одвело велики број људи са поменутог подручја у табор противника Хасана Хота. У жељи да смири ситуацију, Хасан Хот је изјавио да Ибрахим ага Ганић није убијен туђом већ својом кривицом, јер је био „с памећу фалио“, па погубио неке људе без разлога. Овакво образложење нико није прихватио, а најмање обезглављени Ганићи, па су немири настављени крвопролићем. Хасан Хот није био много попустљив, и у обрачуну са својим ривалима био је бескомпромисан. На вешалима око Хасанове куле у Сувом Долу свако јутро је по неко висио. Зна се

¹⁸ Историјски архив Србије, ДАБ — КК XXIII, 358.

¹⁹ Исто, 50. Рожаје је од 1828. припадала скадарском пашалуку, јер је султан дао скадарском везиру крајеве (1828. године): Дукађин, Елбасан, Дебар, Охрид и Трговиште (Рожаје). Он је ово учинио да би везао за себе скадарског везира.

²⁰ ДАБ — КК XXIII, 360.

²¹ Историјски архив Србије, ДАБ — КК XXIII, 395.

да је први кога је ту обесио био неки Хадровић из Врбице, код данашњег Иванграда. Према једном извештају од 4. маја 1831. године у Сувом Долу је погубљено 20 — 30 људи.²²

Захваљујући терору који је завео на Пештери и Бихору, Хасан Хот је успео да прикупи добар број војника и да се са њима прикључи скадарском везиру у борбама против султана. Тако у извештају од 4. јуна 1829. године стоји како се скадарски везир увелико спремио са војском против султана и како је прикупио око 40.000 војника. Њему су се тада придружили:

- Ђул бег гусињски са 350 војника и 200 Плављана,
- Сулејман ага Кучевић, ајан бјелопољски, са 100 војника,
- војвода Лакић са 150 Васојевића,
- Хусеин Хот са 600 Климената,

— Хасан Хот са 750 Пештераца и Бихораца.²³ Војску коју је прикупио на Пештери Хасан Хот је наоружао дугачким пушкама и дао им ајлук (плату) од по 50 гроша.²⁴

Но све то није заплашило Пештерце, Рожајце, и Бихорце, који су, ослањајући се на Абдул Резак пашу пећког, наставили да пружају отпор Хасану Хоту и да му праве велике неприлике. Тако су у мају 1831. године Ганићи, Хадровићи, Дупљаци и други, после једног жестоког сукоба, успели да истерају Јусуф агу, сестрића Хасана Хота, из Сувог Дола, док се Хасан Хот налазио у Лозницама код Бијелог Поља.²⁵

Кнез Милош Обреновић обавештен је 10. маја 1831. године да су Ганићи опколили Кулу Хасана Хота у Сувом Долу, узели га на веру и отпратили за Подгорицу, при чему нису били баш љубазни према заробљенику. У извештају не стоји да ли је то био Хасан Хот, али се да закључити да јесте, поред осталог и по томе што се он после овог догађаја више уопште не помиње у Сувом Долу. Од тада се у Кули Хасана Хота у Сувом Долу „наместио Ганић по царском наређењу“.²⁶ С друге стране, Босанци су поставили свога човека, сина Адем паше пазарског, на место протераног Хасана Хота и дали му титулу забита Пештери и Бихора. Овај се био сместио у Хасановим дворима у Лозницама код Бијелог Поља.²⁷

У фебруару 1832. године састали су се Бошњаци и Пазарци, с једне, и пећки Арслан паша, с друге стране, у Сувом Долу. Тада су се договорили да се Кула Хасана Хота поруши и сравни са земљом, да од ње не остане ни камена, како не би била и даље извор зала и недаћа, као што је до тада била. Ту је постигнут

²² Исто, 397, 469, 470.

²³ Исто, 398.

²⁴ Историјски архив Србије, ДАВ — КК XXIII, 396.

²⁵ Исто, 475.

²⁶ Исто, 474.

²⁷ Исто, 531.

и споразум о граничној линији којом би се кретале војске, па је речено да се босанска војска креће северозападно од линије Суви до — Крушчица — Бијело Поље, док би се југоисточно од те линије кретала низамска војска.²⁸

Кула Хасана Хота у Сувом Долу је тада порушена и од ње су остали само темељи. До ње је очувано гробље у коме су покопани једино они које је погубио Хасан Хот,²⁹ пештерско-бихорски забит.

У новембру 1831. године Скадар је био у рукама турских низама, а 1832. је за новог скадарског везира именован Али Намик паша, ранији босански везир.³⁰

После ових бурних догађаја Хасан Хот се више не помиње ни на Пештери нити у Бихору. Но, вероватно, као вешт ратник и утицајан човек, остао је на положају високог официра код новог скадарског везира, па га налазимо у каснијим албанско-црногорским сукобима, али сада као човека у годинама и са већим ратним искуством. Тако се у борбама на Крњицама 1862. године помиње Хасан Хот, хотски поглавица. Он је у томе месту био опкољен од стране црногорске војске и сва настојања да му се помогне од Скадра и Бара остала су без успеха. У боју на Крњицама (од 11. до 23. марта), који је завршен победом црногорске војске, Турци су имали велике губитке, а међу заробљеницима нашли су се: Хасан Хот, хотски поглавица, Мурта Исмар, командант албанске крајине, Шабар Мурта, бимбаша из Крајине, и Хајдар, ага, бимбаша из Скадра. Заробљеним албанским старешинама дозвољено је да задрже лако оружје.³¹

Заробљеници нису погубљени, бар не Хасан Хот и Муртеза (вероватно Мурта Исмар), већ их је књаз Никола ослободио, скренувши им пажњу да више не падну у руке Црногораца. Хасан Хот се захвалио на милост књаза, давши тврду арбанашку бесу да његова пушка више неће пуцати против Црне Горе.³²

Ејуп Мушовић

²⁸ Историјски архив Србије, ДАБ — КК XXIII, 550.

²⁹ Исто, 542.

³⁰ Исто, 560.

³¹ Бранко Павићевић, *Црна Гора у рату 1862*, Београд 1963, стр. 269 — 272.

³² Цјелокупна дјела Николе I Петровића Његоша, књига IV, стр. 89.